

Aleš Gabrič

SIMEON HESAPČIEV – PRVI LEKTOR BOLGARŠČINE NA UNIVERZI V LJUBLJANI

(NE)POZNAVANJE SLOVENSKO-BOLGARSKIH ODNOSOV V PRETEKLOSTI

O stikih med posameznimi slovenskimi in bolgarskimi kulturnimi ustvarjalci je bilo napisanih že več prispevkov, toda celovitega pregleda slovensko-bolgarskih kulturnih stikov zaenkrat še nimamo. Stiki so bili v nekaterih obdobjih intenzivnejši, v drugih pa zaradi političnih vzrokov skorajda povsem zamrznjeni. Ti poudarki so razvidni že iz prispevka, ki ga je leta 1967 objavil eden najboljših slovenskih poznavalcev različnih slovanskih jezikov Matej Rode, ko je zapisal, da »o kulturnih stikih med Bolgari in Slovenci vemo prav malo«.⁶²¹

621 Rode, Hristo Botev pri Slovencih, str. 313.

K izboljšanju je veliko pripomogel Rode sam s številnimi poročili o kulturnem sodelovanju, prevodi iz bolgarščine in sodelovanji na posvetih v Bolgariji, tako da mu je kolega Jurij Rojs v nekrologu zapisal, da je »v Bolgariji (...) veljal za enega zadnjih bolgarofilov«. ⁶²² Po omenjenem Rodetovem zapisu je bilo objavljenih kar nekaj del, ki bi lahko bolje osvetlila problematiko slovensko-bolgarskih kulturnih stikov. Toda večji del monografij ali prispevkov avtorjev, ki so se ukvarjali s sodelovanjem med Bolgari in pripadniki drugih južnoslovanskih narodov, se je omejeval na politične odnose med Bolgarijo in Jugoslavijo. Pri sicer skromnih poudarkih o kulturnem sodelovanju so bili v ospredju Bolgarom bližji narodi, zlasti Srbi in pa makedonsko vprašanje. Slovenski del Jugoslavije je bil še največkrat omenjen zaradi preprostega dejstva, da je bil na Bledu 1. avgusta 1947 podpisan sporazum med Josipom Brozom – Titom in Georgijem Dimitrovom. ⁶²³

Specifika bolgarsko-slovenskih odnosov v teh delih ni omenjena. Slovenski kulturni razvoj je bil namreč od sredine 19. stoletja bolj vezan na Čeha, največji slovanski narod v avstrijskem delu Habsburške monarhije, ki je bil Slovencem zgled, kako naj bi se kulturno in politično razvijali. Delno po čeških vzorih so slovenski izobraženci oblikovali svoja osrednja kulturna društva Sokol, Dramatično društvo, Slovensko matico in Glasbeno matico, dosežena stopnja emancipacije češkega jezika v šolskem sistemu vključno z univerzo pa je bil cilj, ki so si ga v kulturnopolitični program zapisali tudi Slovenci. Bolgari so bili Slovencem manj znani slovanski narod, bolgarski jezik in bolgarska kultura pa precejšnja neznanka v primerjavi z narodi, ki so do 1. svetovne vojne živeli v Avstro-Ogrski. Precej je k nepoznavanju pripomogla tudi drugačna pisava, saj velika večina Slovencev ni znala brati cirilice. Še po desetletju življenja v Jugoslaviji so v prvi obsežnejši analizi bralne kulture med Slovenci ugotavljali, da le-ti malo berejo srbohrvaško literaturo, kot enega glavnih vzrokov za to pa so navedli: »Da se ne čita več srbohrvatskih knjig, je mnogo kriva tudi cirilica, ki jo pri nas večina ne bere, kljub temu, da jo mora vsaj mlajša generacija brati.« ⁶²⁴

Slovenski avtorji, ki so pisali o slovensko-bolgarskih stikih, so se v prispevkih omejili na ožjo vsebinsko tematiko ali na krajše časovno obdobje, kar npr. zasledimo v več prispevkih Mateja Rodeta, enega glavnih promotorjev bolgarske kulture med Slovenci. ⁶²⁵ V leta 2006 izdanem članku se je Franc Rozman omejil na slovensko-bolgarske odnose v prvem desetletju po osamosvojitvi Slovenije s poudarkom na politični in gospodarski problematiki. ⁶²⁶ Tudi na bolgarski

⁶²² Rojs, Slavist Matej Rode, str. 201.

⁶²³ Glej npr.: Skakun: *Jugoslovensko-bugarski odnosi*; Avramovski (ur.), *Jugoslovensko-bugarski odnosi u XX veku*; Nešović, *Bledski sporazumi*; Dragišić, *Jugoslovensko-bugarski odnosi*.

⁶²⁴ *Poročilo prosvetnega odseka Delavske zbornice*, str. 7.

⁶²⁵ Npr. Rode, Hristo Botev pri Slovencih; Rode, France Bevk in Bolgari; Rode, Dimitar Pantelev.

⁶²⁶ Rozman, *Slovensko-bolgarski odnosi*.

strani ni bilo dosti drugače. Eden najbolj plodovitih prevajalcev iz slovenščine v bolgarščino Dimiter Panteleev se je v svojih bolj spominskih člankih omejil le na posamezne točke kulturne izmenjave med Bolgari in Slovenci.⁶²⁷ V tematsko širše zasnovanem prispevku pa se je Magda Karabelova-Panova omejila na ožje kronološko obdobje, na oris slovensko bolgarskih kulturnih stikov v prvih desetletjih 20. stoletja.⁶²⁸

Karabelova-Panova je opisovala obdobje, ko je bilo sodelovanje intenzivnejše. Na dogodke, ki so vplivali na ohladitev odnosov, je v svojih analizah opozoril Matej Rode. Kot prvi prelomni trenutek, kot »žalostno obdobje odtujitve«, je najprej omenil drugo balkansko vojno, 1. svetovno vojno in »napet mednarodni položaj po njej«. ⁶²⁹ Izboljšanje so prinesla trideseta leta 20. stoletja, sledilo pa je turbulentno desetletje z 2. svetovno vojno in hitro se spreminjajočimi političnimi oz. kulturnopolitičnimi pogoji za sodelovanje. Prva leta po vojni so prinesla obete tesnega političnega sodelovanja, a je bila dobra volja za kulturno sodelovanje na slovenski strani omejena z majhnim številom bolgarskega jezika večjih prevajalcev in izobražencev, ki bi lahko prevzeli vlogo kulturnih posrednikov med narodoma.

V to obdobje sodi tudi epizoda, ki je bila tako kratkotrajna in je zapustila tako malo sledi, da ni o njej v dosednji literaturi znanega dosti več kot to, da se je sploh odvijala. V sklopu načrtov za širitev študija slavistike na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani so se v letih po 2. svetovni vojni vrstile pobude za odpiranje novih lektoratov za slovanske jezike. V predlogih so bile zapisane želje za več sodelavcev za ruski jezik in po enega lektorja za poljski, češki, slovaški in bolgarski jezik. Da gre za dejansko neznano poglavje iz zgodovine slovensko-bolgarskih kulturnih stikov, nam pove že podatek, da nekaj skromnih zabeležk ne navaja niti natančnega časa ustanovitve prvega lektorata za bolgarski jezik in imenovanja njegovega prvega lektorja. Jože Toporišič se je leta 1969 ob orisu prvega pol stoletja jezikoslovne slavistike na ljubljanski univerzi zanašal na njemu dosegljivo gradivo na Filozofski fakulteti. Za dogajanje sredi leta 1948 je zapisal: »Študentje so ob tej priliki zahtevali tudi profesorja za ruski jezik, res nameščen pa je bil lektor za bolgarski jezik (Simeon Hesapčiev) 1949. leta.«⁶³⁰ V nasprotju s to datacijo je v prvem zvezku Enciklopedije Slovenije iz leta 1987 zapisano: »Ljubljanska univerza je vpeljala lektorat za bolgarščino (1948/49); lektor je bil S. Hesapčiev.«⁶³¹ Na spletnih straneh najdemo tudi več kot desetletje

627 Glej npr.: Panteleev, Bolgarski spomini na Franceta Bevka.

628 Karabelova-Panova, Slovensko-bolgarski kulturni stiki.

629 Rode, Hristo Botev pri Slovencih, str. 318.

630 Toporišič, Petdeset let jezikoslovne slavistike, str. 116. Enako formulacijo, brez navedbe avtorja prispevka, najdemo tudi v: *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani*, str. 244.

631 Benko, Rode, Bolgarsko-slovenski odnosi, str. 319.

star zapis oddelka za slovanske jezike in književnosti, v katerem je zabeleženo: »L. 1948 je učil bolgarski jezik in bolgarsko književnost lektor Simeon Hesapčiev; bolgarski lektorat je bil po njegovem odhodu ponovno obnovljen l. 1996 z gostjo iz Bolgarije, dr. Eleno Tomovo.«⁶³² Franc Rozman, ki je v prispevku iz leta 2006 izpostavil slovensko-bolgarske odnose po osamosvojitvi Slovenije, pa v uvodnem delu sploh ni omenjal leta in je preprosto zapisal: »Kratek čas je na Filozofski fakulteti v Ljubljani deloval lektorat bolgarščine, edini lektor pa je bil Simeon Hesapčiev.«⁶³³

Opazno je, da je omembam skupno le ime lektorja, tj. Simeon Hesapčiev, da pa se že pri navedbah let, ko naj bi predaval v Ljubljani, avtorji v zapisih razhajajo. Česar koli drugega o poučevanju bolgarskega jezika in o prvem lektorju bolgarščine v Ljubljani pa v zapisih sploh ne najdemo.

KREPITEV SLOVENSKO-BOLGARSKIH KULTURNIH STIKOV V TRIDESETIH LETIH 20. STOLETJA

Krepitev slovensko-bolgarskih kulturnih stikov po 2. svetovni vojni ni le posledica mednarodnopolitičnih razmer, v katerih sta Jugoslavija in Bolgarija pristali na vzhodni strani železne zavese in ob utrjevanju komunističnih oblasti v obeh državah iskali celo pot v oblikovanje širše federacije. Kulturni stiki med Slovenci in Bolgari so se začeli krepiti že sredi tridesetih let, ko se je v Ljubljani Rasto Pustoslemšek angažiral pri oblikovanju Jugoslovansko-bolgarske lige in pritegnil k sodelovanju več mladih ljudi, ki so pripravili več prireditev za promocijo bolgarske kulture v slovenski kulturni prestolnici. Slovenske založbe so začele tiskati več prevodov iz bolgarščine, prevajalci pa so bili dostikrat samouki, ki so obvladali več tujih jezikov in se med njimi naučili tudi še bolgarskega. Prav tako se je na bolgarski strani krepil interes za izdajanje prevodnih del iz slovenščine, a tudi tam je primanjkovalo prevajalcev, ki bi slovenščino dejansko obvladali.⁶³⁴

Posebno mesto pri poglobljanju kulturnih stikov je zavzel pesnik in prevajalec Dimiter Panteleev, tedaj vodja knjižnice narodne skupščine Bolgarije. Prvič je obiskal Slovenijo leta 1936, ko je planinaril po Julijskih Alpah. Slovenska narava in kultura sta ga povsem prevzeli, tako da je kasneje še mnogokrat prišel v Slovenijo, se vzpenjal na najvišje slovenske gore, v mestih pa obiskoval slovenske kulturne ustanove, se spoznaval s slovenskimi kulturniki in se, nenazadnje, tudi poročil s Slovenko. Tudi ko je bil doma v Sofiji, si je redno dopisoval s slovenskimi

632 <http://slovlit.ff.uni-lj.si/hp/ff/zbornik/Slavistika.htm>. Pridobljeno: 5. 3. 2015.

633 Rozman, Slovensko-bolgarski odnosi, str. 426.

634 Karabelova-Panova, Slovensko-bolgarski kulturni stiki, str. 129–130.

izobraženci, ki so mu pomagali in svetovali pri njegovih številnih prevodih slovenskih avtorjev v bolgarščino.⁶³⁵

Panteleev je v spominskem zapisu omenil, da se je že zgodaj seznanil s slovenskimi pisatelji, ki so pokazali zanimanje za bolgarsko kulturo in začeli z njo seznanjati tudi slovensko javnost, npr. z Igom Grudnom in Francetom Bevkom. Slednji je prvič obiskal Bolgarijo leta 1937, po bolgarskih kulturnih znamenitostih in kulturnih ustanovah pa ga je vodil Panteleev.⁶³⁶ Bevk je vtise strnil v knjigi *Deset dni v Bolgariji*,⁶³⁷ ki je po Panteleevem mnenju »okrepila zanimanje slovenske javnosti za Bolgarijo«.⁶³⁸

Na Slovenskem se je največ zapisov o pomembnih Bolgarih vrtelo okoli imena Hrista Boteva. Kot narodni junak in kot pesnik je bil zgled borca, ki je pri majhnih narodih, kot so Slovenci, vedno deležen posebne pozornosti, čeprav njegova dela tedaj še niso bila prevedena v slovenski jezik. Zadnji zapis o Botevu pred 2. svetovno vojno je v slovenskih časopisih junija 1939 objavilo *Jutro*, napisal pa ga je bolgarski študent in prevajalec Štefan Atanasov.⁶³⁹ Uredništvo kulturne rubrike *Jutra* je ob prispevku dopisalo: »Naš bolgarski sotrudnik nam je ob tej priliki napisal nekoliko besed o tem, pri nas še malo znanem predstavitelju bolgarskega narodnega duha.«⁶⁴⁰ Z veliko mero verjetnosti lahko predvidevamo, da gre za zapis kulturnega urednika *Jutra* Božidarja Borka, poliglota in prevajalca iz številnih jezikov, med drugim tudi iz bolgarščine.⁶⁴¹

Poznavanje Boteva med Slovenci se tedaj ni dvignilo na višjo raven, pa čeprav je v Ljubljani študiralo približno dvajset študentov iz Bolgarije, ki so svoje študentsko društvo poimenovali po Hristu Botevu. Po vojni je s krepitvijo političnih stikov naraščalo tudi število časopisnih poročil o Botevu v slovenskem časopisju, podkrepljenih s prevodi nekaterih njegovih verzov. Zavzel je eno od osrednjih mest v referatu Todorja Pavlova o prispevku bolgarskega naroda k svetovni literaturi. Šlo je za osrednji bolgarski referat na Slovanskem kongresu, ki ga je decembra 1946 gostil Beograd, slovenski prevod prispevka pa je objavil časopis *Slovenski poročevalec*.⁶⁴² Pavlov je postal znan kot filozof, ki je zagovarjal estetska načela dogme socialističnega realizma in uveljavljanje ozko pojmovanih pogledov dialektičnega realizma tudi kot kriterija za ocenjevanje literarnih del, ki

635 Rode, Dimitar Panteleev, str. 14; *Slovenec*, LXV, št. 212, 16. 9. 1937, str. 5, Dimitar Panteleev v Ljubljani

636 Panteleev, Bolgarski spomini na Franceta Bevka, str. 516–519.

637 Bevk, *Deset dni v Bolgariji*.

638 Panteleev, Bolgarski spomini na Franceta Bevka, str. 517.

639 Rode, Hristo Botev pri Slovencih, str. 319.

640 *Jutro*, XX, št. 126, 2. 6. 1939, str. 7, St. Atanasov: Praznik Hrista Boteva.

641 Haramija, Borkov prevajalski opus, str. 166.

642 Prispevek bolgarskega naroda k svetovni literaturi : Poročilo akademika Todorja Pavlova naa Slovanskem kongresu v Beogradu. *Slovenski poročevalec*, VII, št. 295, 17. 12. 1946, str. 4 in št. 296, 18. 12. 1946, st. 4.

so bila nekaj vredna le, če je lahko njihovo sporočilno vrednost prenesel v okvire svojih političnih pogledov in potreb vladajoče stranke. Postavke socialističnega realizma, kot so jih oblikovali v Sovjetski zvezi v desetletju pred vojno, so poskušali komunistični ideologi v povojnih letih uveljaviti tudi v državah ljudskih demokracij, tudi v Sloveniji.⁶⁴³ Nosilci takšnih kulturnopolitičnih nazorov so dobili pomembno besedo pri oblikovanju kulturne scene, Pavlov pa je bil za svoja prizadevanja nagrajen tudi s tem, da ga je Slovenska akademija znanosti in umetnosti leta 1947 imenovala za svojega dopisnega člana.⁶⁴⁴

Slovenski časopisi in revije, od otroških do osrednjih literarnih revij, so v prvih povojnih letih objavili več deset krajših prevodov iz bolgarske literature. Sistematično se je prevoda pesmi Hrista Boteva v slovenščino leta 1947 lotil Igo Gruden, ki mu je z nasveti na pomoč priskočil med Slovenci že dobro znani spodbujevalec bolgarsko-slovenskih kulturnih stikov in prevajalec Dimiter Panteleev. Več prevodov pesmi Hrista Boteva je bilo objavljenih v času intenzivnih bolgarsko-jugoslovanskih političnih dogajanj in podpisa meddržavnega sporazuma na Bledu avgusta 1947.⁶⁴⁵

Slovensko časopisje je tedaj obilno poročalo o Bolgariji, njeni zgodovini, kulturi, razvoju in načrtih. Številna bolgarska državna delegacija se je na poti na Bled in ob povratku od tam srečala tudi s slovenskim političnim vrhom. Glasilo Komunistične partije Slovenije Ljudska pravica je ob tej priložnosti ponatisnilo del članka Todorja Pavlova o kulturi bolgarskega naroda, pri tem pa poseben poudarek namenilo idejam Hrista Boteva.⁶⁴⁶ Ob članku Pavlova je bila natisnjena ena izmed pesmi Boteva v prevodu Iga Grudna s pripisom: »Za stoletnico njegovega rojstva bo izdala Državna založba Slovenije prihodnje leto zbirko njegovih pesmi v prevodu Iga Grudna.«⁶⁴⁷

Pogodba o prijateljstvu, sodelovanju in vzajemni pomoči med Jugoslavijo in Bolgarijo je sicer imela močnejši politični in gospodarski pridih, vanjo pa so spravili tudi točko o kulturnem sodelovanju, »da razvijeta do najvišjih možnosti kulturno sodelovanje med narodi FLRJ in bolgarskim narodom, zaradi česar bosta podvzeli ukrepe za olajšanje vseh koristnih pobud kakor tudi za izmenjavo književnih proizvodov, časopisov in revij«.⁶⁴⁸

Načrt ni bil konkretiziran, je pa časopisje slavilo podpis sporazuma in poudarjalo bratstvo južnoslovanskih narodov ter potrebo po njihovem še tesnejšem sodelovanju. Čeprav za to nimamo nobene potrditve, ni izključeno, da

643 Gabrič, Odmevi teorije socialističnega realizma v Sloveniji, str. 96–110.

644 Oset, *Zgodovina Slovenske akademije znanosti in umetnosti*, str. 25.

645 Rode, Hristo Botev pri Slovencih, str. 320–321.

646 Pavlov, Iz zgodovine bolgarskega naroda, str. 4.

647 *Ljudska pravica*, VIII, št. 176, 29. 7. 1947, str. 4, Hristo Botev - Igo Gruden: Bratu.

648 Prevod po: *Ljudska pravica*, VIII, št. 180, 3. 8. 1947, str. 1. V literaturi več v: Nešović, *Bledski sporazumi*.

ni bila želja ali ideja o otvoritvi lektorata bolgarskega jezika v Ljubljani omenjena na katerem od neformalnih srečanj ob koncu julija ali v začetku avgusta leta 1947. Tovrstna želja bi bila vsekakor logična, saj je bilo v letih 1945 do 1947 v slovenskem prevodu izdanih šest knjig bolgarskih avtorjev, kar je bilo le za eno manj od prevodov iz češčine, torej jezika tistega slovanskega naroda, na katerega so bili Slovenci tradicionalno kulturno močno navezani. Tudi v primerjavi s po zgolj enim prevodom iz slovaščine in poljščine v istem obdobju⁶⁴⁹ je število prevodov iz bolgarskega jezika samo po sebi zastavljalo vprašanje, ali ne bi bilo vredno kulturnega sodelovanja še nadgraditi.

Kulturno sodelovanje med Bolgari in Slovenci je bilo v povojnih letih vsekakor neprimerno bolj pestro, kot je bilo v preteklih obdobjih. Slovenski časopisi in založbe so bili samoumevno posebej pozorni na Hrista Boteva, saj so se v Bolgariji pripravljali na proslavljanje stoletnice njegovega rojstva. Temu je sledilo tudi dogajanje v Sloveniji. Ljudska pravica je 2. junija 1948 objavila kar dva prispevka na temo bolgarsko-slovenskega (oz. jugoslovanskega) kulturnega sodelovanja. Na prvi strani so poročali o prireditvi v operi ljubljanskega Slovenskega narodnega gledališča, na kateri se je predstavila bolgarska delavska kulturno-umetniška skupina iz Sofije, ki je bila na turneji po Jugoslaviji.⁶⁵⁰ Na naslednji strani pa je bil objavljen prispevek ob obletnici smrti Hrista Boteva. Pod njim je bil podpisan slovenski kulturni javnosti tedaj še neznani bolgarski jezikoslovec Simeon St. Hesapčiev,⁶⁵¹ ki je s to objavo začel svojo kratkotrajno življenjsko epizodo spodbujevalca bolgarsko-slovenskih kulturnih stikov.

HESAPČIEV KOT LEKTOR NA UNIVERZI V LJUBLJANI

Ime Simeona Hesapčieva se je namreč začelo omenjati v povezavi z novim lektoratom bolgarščine na ljubljanski univerzi. Lektorat za bolgarski jezik je bil ustanovljen v sklopu širjenja slavističnega oddelka z odpiranjem novih mest predavateljev za druge slovanske jezike. V tem kontekstu je bila v prvih povojnih letih pozornost bolj usmerjena na poljščino, češčino in slovaščino, ruščina pa je bila sploh povzdignjena na posebej visoko mesto.⁶⁵² Vnovič so o novih lektoratih razpravljali 23. oktobra 1948 na prvi seji fakultetnega sveta Filozofske fakultete v študijskem letu 1948/49. Predstojnik oddelka za slovanske jezike Rajko Nahtigal je predlagal imenovanje lektorjev za bolgarščino in češčino. Za slednjega so odločanje zaradi praktičnih problemov prestavili. Sprejet pa je bil

649 *Slovenska bibliografija 1945-1947*, str. 113.

650 *Ljudska pravica*, IX, št. 130, 2. 6. 1948, str. 1, Obisk bolgarske delavske umetniške skupine v Ljubljani. 651 Hesapčiev, Hristo Botev.

652 Toporišič, Petdeset let jezikoslovne slavistike, str. 115–116.

prvi Nahtigalov predlog in je bil »izbran soglasno prof. Simeon Stef. Hesapčiev, bolgarski državljani, za lektorja bolgarskega jezika na filozofski fakulteti«. ⁶⁵³

Slovenski kulturni javnosti Hesapčiev še ni bil znan. Čeprav ne vemo natančno, kdaj je prišel v Ljubljano, lahko predvidevamo, da je bil v času sprejetja omenjenega sklepa že v slovenski kulturni prestolnici ali pa je vsaj že najavil prihod v Ljubljano, saj v nasprotnem primeru Nahtigal tujega državljanu sploh ne bi predlagal za zasedbo lektorskega mesta. Nekatere omembe iz zimskega semestra 1948/49 ga v Ljubljani že omenjajo kot lektorja bolgarščine, kar pomeni, da je tedaj že opravljal sprejete obveznosti. Podrobnejši podatki o njegovem pedagoškem delu pa so ohranjeni za drugi, tj. poletni semester študijskega leta 1948/49. Pedagoške obveznosti na lektoratu za bolgarščino je opravljal v realni gimnaziji na Vegovi ulici, kjer je s prostorskimi težavami obremenjena Filozofska fakulteta pridobila dodatne prostore za svoje delo. Stavba je v neposredni bližini osrednjega poslopja Univerze v Ljubljani na Kongresnem trgu in Narodne in univerzitetne knjižnice na Turjaški ulici, kjer je potekala glavna predavanja in seminarjev Filozofske fakultete. V seznamu predavanj za poletni semester 1949 je bilo najavljeno, da so ure bolgarskega lektorata namenjene vsem slušateljem slovanske filologije, po dogovoru pa naj bi Hesapčiev pripravil tudi posebne vaje za neslaviste. Poudarek njegovih predavanj je bil na slovnici sodobnega bolgarskega knjižnega jezika in na zgodovini sodobne bolgarske književnosti, na seminarskih vajah pa naj bi se ukvarjali z besedili iz del bolgarskih klasikov. Na posebnih vajah, ki so bile namenjene tudi prevajalcem iz bolgarskega jezika, so jim bili za izhodišče praktičnega dela dotedanji prevodi iz bolgarščine v slovenski jezik. ⁶⁵⁴

V prvih mesecih dela v Sloveniji si je Hesapčiev že ustvaril podobo, kaj vse bi bilo dobro za študente na ljubljanski slavistiki in za druge morebitne slušatelje, tako da je lahko na začetku februarja 1949 predložil bolj podrobno izdelan učni načrt za naslednja dva študijska semestra, za letni semester 1948/49 in za prvi semester naslednjega študijskega leta, za zimski semester 1949/50. Pogled na učni načrt izpričuje dober uvid v potrebe študentov tujega rodu, ki jim je bila bolgarska stvarnost precejšnja neznanka. Učni načrt je presegel najpreprostejše naloge lektorata na osnovni stopnji, ki so v orisu prvega pol stoletja slavistike na ljubljanski univerzi poenostavljeni v shemo »razlaga slovnice + branje in razlaga besedil, kar hoče slušatelja usposobiti za razumevanje strokovnih in leposlovnih besedil«. ⁶⁵⁵

Simeon Hesapčiev je učni načrt razdelil v več sklopov s po okvirno 16 urami, prikaz bolgarske kulture pa je vklopil v celovitejši prikaz Bolgarije in bolgarske

653 ZAMU, I (Fond Filozofska fakulteta), šk. 165, Zapisnik I. redne seje Sveta filozofske fakultete dne 23. oktobra 1948, str. 5.

654 *Seznam predavanj na univerzi v Ljubljani za poletni semester 1949*, str. 16.

655 *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani*, str. 251.

zgodovine. To je bilo razvidno že iz prvega sklopa »zgodovina nove bolgarske književnosti«, saj je uvodoma predstavil zemljepisni oris Bolgarije, sledila pa sta zgodovina bolgarskega naroda do preporoda in obdobje preporoda bolgarskega naroda. V tem delu je izpostavil imeni Paisij Hilendarski in Sofronij Vračanski. V drugi sklop je Hesapčiev uvrstil ožje kulturno področje, v pregled bolgarske kulturne zgodovine pa ob »začetek nove bolgarske poezije« uvrstil še bolgarsko gledališče in dramatiko, pripovedno literaturo in politične ideje. Osredotočil se je zlasti na literaturi in ideje Hrista Boteva in Ivana Vazova. V zgodovinske teme je uvrstil tudi pregled novejšje zgodovine od rusko-turške vojne do življenja »v svobodni Bolgariji«. ⁶⁵⁶

V ožje literarnem delu je zapisal več kot petnajst imen bolgarskih pesnikov in pisateljev od konca 19. stoletja do socialne poezije, s katerimi je nameraval seznaniti študente. Sledil je pregled sodobnega bolgarskega knjižnega jezika s fonetiko in nekoliko podrobneje izdelano morfologijo. Za seminarske vaje je Hesapčiev izbral dela, ki naj bi jih analiziral s študenti. Nekatera imena so bila že pred tem naštetja v kulturnozgodovinskem bloku učnega načrta. Največ časa je tudi v tem primeru odmeril Botevu in Vazovu. ⁶⁵⁷

Na koncu je Hesapčiev dodal še teme za praktično delo, ki bi ga lahko izvajal v manjših skupinah ali individualno s študenti ali prevajalci. V pregledu in analizi dotedanjih prevodov iz bolgarščine v slovenščino se je naslonil na prevode, izdane v zadnjih letih. Pri konzultacijah s prevajalci naj bi s svojimi izkušnjami priskočil na pomoč tistim, ki so pripravljali prevode iz bolgarskega jezika, ali pa naj bi jih spodbudil, da se lotijo prevajanja v slovenščino še tistih bolgarskih avtorjev, ki jih je sam štel za zelo pomembne, pa se njihovega dela slovenski prevajalci še niso temeljiteje lotili. Za dela Vazova je npr. zabeležil, da »prevajalec ni določen«. V »posebne vaje« je uvrstil še branje strokovne literature in skrb za slovensko-bolgarsko bibliografijo, za kar pa je ob koncu zapisal: »Program tega dela se lahko spreminja glede na slušatelje ter plan in delovanje slovenskih založb in uredništev.« ⁶⁵⁸

Iz zbranega gradiva ni razvidno, ali se je držal zamišljenega programa. Upoštevajoč dejstvo, da najavljeni program za zimski semester 1949/50, tiskan približno pol leta kasneje, v precejšnji meri sledi zapisanemu v načrtu, lahko sklepamo, da se je Hesapčiev ravnal po tem, kar je napovedal. V najavi za zimski semester tako najdemo slovnico sodobnega bolgarskega knjižnega jezika, praktično delo na temo, kako prevajamo iz bolgarščine v slovenščino na primerih tedaj najavljenih prevodov slovenskih založb, konzultacije s prevajalci in branje

656 ZAMU, I-140, Sim. St. Hesapčiev: Lektorat za bolgarski jezik. Ljubljana 1. 2. 1949.

657 Prav tam.

658 Prav tam.

strokovne literature.⁶⁵⁹ Toda v tem času so jugoslovansko-bolgarski odnosi že zdrknili na zelo nizko raven in jugoslovanska državna oblast je menila, da bolgarska stran ne kaže pravega interesa za realizacijo sklenjenih dogovorov o kulturnem sodelovanju.⁶⁶⁰

HESAPČIEV IN POGLABLJANJE SLOVENSKO-BOLGARSKIH KULTURNIH STIKOV

Simeon Hesapčiev je v Ljubljani prebival na Kersnikovi ulici 5, torej blizu najožjega središča mesta.⁶⁶¹ Do gimnazije na Vegovi ulici, kjer so potekale ure bolgarskega lektorata, je, če je pešal, potreboval le približno deset minut. Tudi osrednje slovenske kulturne ustanove so mu bile precej blizu. Tiste mesece, ki jih je Hesapčiev preživel v Ljubljani, ni opravljal le obveznosti, ki jih je imel na ljubljanski univerzi, temveč se je vključil v širše kulturno dogajanje, ki si je za cilj zadalo krepitev bolgarsko-slovenskega kulturnega sodelovanja. Konec koncev je bil takšen že značaj njegovega praktičnega dela na univerzi, ki je bilo usmerjeno tudi v sodelovanje s slovenskimi založbami pri pripravi prevodne literature. Napisal je tudi nekaj člankov za slovenske časopise, v katerih je slovenski kulturni javnosti orisal delo nekaterih bolgarskih književnikov.

Kakor je bilo že omenjeno, se je na slovenski sceni prvič predstavil z objavo članka Hristo Botev. Hesapčiev je predstavil osnovne podatke iz njegove življenjske poti, od rojstva leta 1848 in odraščanja v domačem okolju, študija v Rusiji, kjer se je navzel revolucionarnih idej, do »junaške smrti ognjevitnega bolgarskega pesnika in revolucionarja« v boju proti Turkom. Izpostavljeni so bili pogledi na svet, ki jih je izražal skozi pesmi in v politični misli. Iz njegove poezije naj bi izžarevalo dvojje, »ljubezen do vsega resnično bolgarskega, do siromašnih bratov, do očeta, matere in bratov, ljubezen do svobode in borbe zanjo ter silno sovraštvo do oderuhov in Turkov, do zatiralcev in krvososov, do podležev in izdajalcev«. Boteva je ocenil kot izjemo med pesniki, saj se v njegovi poeziji »ljubezen do ženske izraža samo enkrat«. Po kratkem orisu tematike nekaterih pesmi je Hesapčiev ocenil, da pri Botevu »lik revolucionarja pride v njegovi poeziji najbolj do izraza«. Hesapčiev je Boteva z izborom nekaterih političnih idej pravzaprav orisal kot predhodnika tedanjih prizadevanj državnih vodstev Jugoslavije in Bolgarije: »Botev je veliki borec za južnoslovansko enotnost in za Balkansko zvezo.« Sledili so citati tistih misli Hrista Boteva, ki so najbolj podkrepile to tezo. Prispevek pa je zaključil z

659 Seznam predavanj za zimski semester 1949/50, str. 43–44.

660 Dragišić, *Jugoslovansko-bugarski odnosi*, str. 170–171.

661 Seznam predavanj na univerzi v Ljubljani za poletni semester 1949, str. 74.

mislijo, da Botev ne pripada »samo bolgarskemu in drugim slovanskim narodom, temveč celotnemu svobodoljubnemu svetu«. ⁶⁶²

Junija 1948 je v Ljudski pravici, v istem mesecu in v istem časopisu kot prvi prispevek, Hesapčiev objavil še drugega, ki je prinašal prikaz drugega bolgarskega pesnika. V tem primeru je bila izhodišče 25-letnica smrti Hrista Smirenskega, predstavnika rodu, ki je odraščal v prvih desetletjih 20. stoletja. Čas revolucionarnega vrenja po 1. svetovni vojni je bil vzrok, da je Smirenski »nadaljeval delo Hrista Boteva, toda v idejnem, svetovnonazorskem pogledu ga je presegel. Botev ni mogel priti do znanstvenega socializma in do socialističnorealističnega pesništva in kritike.« Iz pesmi Smirenskega je Hesapčiev izbrskal zlasti revolucionarno noto in se posebej zaustavil pri ciklu pesmi Moskva, v katerem je Smirenski z navdušenjem opisoval veliko deželo socializma, od koder naj bi se širile revolucionarne ideje tudi v druge države. Smirenski je bil tako orisan kot prisposodba neomajne vere v zmago slavje proletarske revolucije: »Njegova poezija je polna navdušenja, borbenosti in vere v končno zmago proletariata. On je največji bolgarski proletarski pesnik, pesnik vstajajočega bolgarskega in svetovnega proletariata, pesnik milijonov revolucionarnih množic.« ⁶⁶³

Iz obeh prispevkov, objavljenih v glasilu Komunistične partije Slovenije, je razvidno, da je Hesapčiev v odnosu do literature in do ocenjevanja pomena literarnega dela uporabljal terminologijo tedanjih ortodoksnih komunističnih ideologov, ki jo je v Bolgariji simboliziral Todor Pavlov. Literarni ustvarjalec je bil povzdignjen na piedestal, če je njegovo delo izžarevalo revolucionarno misel in ga je bilo možno uporabiti kot pozivanje k socialistični revoluciji. Nekoliko bolj umirjeno terminologijo je Hesapčiev uporabil v prispevku Današnja bolgarska književnost, ki ga je objavil v literarni reviji Nova obzorja. Prispevek je bil objavljen na začetku leta 1949, torej v času, ko je Hesapčiev že prijavil opisani načrta dela lektorata za bolgarski jezik, zato lahko povsem upravičeno sklepamo, da je poglede, zapisane v prispevku, uporabljal tudi pri delu s študenti slavistike na ljubljanski univerzi. Že v uvodu, pri naštevanju najpomembnejših bolgarskih književnikov od osvoboditve izpod turške oblasti, je izpostavil pomen Vazova, Boteva in Smirenskega. Pri kratkih opisih del posameznih avtorjev je sproti navajal, katera njihova dela so bila prevedena v slovenski ali srbohrvaški jezik in torej na voljo tudi v slovenskih knjižnicah. Hesapčiev se sicer ni skliceval na kulturnopolitične zahteve komunističnih oblasti, a je bilo skozi njegovo pisanje slutiti strinjanje z linijo, ki je zahtevala podreditev kulturne ustvarjalnosti politični usmeritvi vladajočega režima. Ko se je dotaknil odnosa politike in literature, je poudaril pomembno vlogo konference bolgarskih književnikov jeseni 1945,

662 Hesapčiev, Hristo Botev, str. 2.

663 Hesapčiev, Obletnica smrti bolgarskega pesnika Hrista Smirenskega, str. 4.

ki je sprejela smernice, da »pisatelj razkrivaj tipično negativne strani življenja, kaži tendence njegovega razvoja in mu načrtaj perspektive«. To je bila klasična formula socialističnega realizma, kakršen se je razvil v Sovjetski zvezi v času Stalinovega velikega terorja in katerega so po 2. svetovni vojni prevzeli v državah ljudske demokracije vzhodno od železne zaves. Kot pomemben teoretik takšne usmeritve je bil v prispevku Hesapčieva omenjen Todor Pavlov, »najjasnejši in najdovršenejši predstavnik materialističnega pojmovanja umetnosti in literature ter sploh kulture v Bolgariji«. Posledice takšnega pojmovanja literature, v katerih je kot negativna orisana »fašistična« preteklost, kot pozitivna plat pa odpor ljudskih množic in revolucionarni prevrat, je Hesapčiev pripisal nekaterim delom, ki so izšla po letu 1945. Na koncu prispevka je zapisal, da v Bolgariji izhaja tudi dosti prevodne literature, da prevladujejo prevodi iz ruščine, sledijo drugi slovanski jeziki, da je izšla tudi antologija slovenske poezije in da se prevaja »napredna literatura tudi iz zapadnih jezikov«.⁶⁶⁴

V Ljubljani je Hesapčiev spremljal prireditve, na katerih so Slovencem predstavili kulturne dosežke Bolgarov. Nastopil je na proslavi, ki sta jo natanko na dan stoletnice rojstva Hrista Boteva v Ljubljani organizirala Slovanski komite in Društvo slovenskih pisateljev. Prireditev je potekala 6. januarja 1949 zvečer v Slovenski filharmoniji. Uvodnima govoroma o slavljenčevem življenju in delu je sledil umetniški del: »V drugem delu sporeda je prebral najprej lektor za bolgarščino na ljubljanski univerzi tov. Hesapčiev nekaj verzov Hrista Boteva v izvirniku«, sledile so recitacije članov drame Slovenskega narodnega gledališča, ki so pesmi Boteva prebrali v slovenščini v prevodu Iga Grudna, v izvirnem jeziku pa je nekaj pesmi zapela sopranistka ljubljanske opere Zlata Gjungenac.⁶⁶⁵

Hesapčiev je prevzel tudi vlogo posrednika med tistimi bolgarskimi in slovenskimi izobraženci, katerih skupni cilj je bila obogatitev prevodne literature. Mesec dni po proslavi stoletnice rojstva Boteva so se Slovenci spominjali stoletnice smrti Franceta Prešerna. Ob orisu izdaj Prešernovih del v tujih jezikih je časopis Slovenski poročevalec zapisal, da je prvi poskušal Prešernova dela Bolgarom posredovati Anton Bezenšek, da pa je najpomembnejši prevajalec iz slovenščine v bolgarščino Dimiter Panteleev zelo angažiran pri prevajanju Prešerna in da »pripravlja, kakor sporoča g. St. Hesapčiev, lektor za bolgarščino na univerzi v Ljubljani, antologijo iz Prešernove poezije, ki bo obsegala najmanj 30–40 njegovih pesmi«.⁶⁶⁶

Zadnjič je bilo ime Simeona Hesapčieva na slovenski kulturni sceni omenjeno v času, ko bolgarskega lektorata na Filozofski fakulteti že ni bilo več. Leta 1950

⁶⁶⁴ Hesapčiev, Današnja bolgarska književnost, str. 105–108.

⁶⁶⁵ Slovenski poročevalec, X, št. 6, 8. 1. 1949, str. 3, Večer Hrista Boteva.

⁶⁶⁶ Ljudska pravica, X, št. 31, 6. 2. 1949, str. 3, Prešernova pot v svetovno slovstvo.

je bila pri založbi Slovenski knjižni zavod izdana knjiga Jordana Jovkova Šibilj in druge novele. Prevedel jo je Alojzij Bolhar, ki se je začel s prevajanjem del Jovkova ukvarjati že v predvojnih letih. Hesapčiev je za objavo napisal prikaz življenja in dela Jordana Jovkova.⁶⁶⁷ Gre za tisti prispevek Hesapčieva, objavljen v slovenščini, ki se v prikazu literarnega dela ustvarjalca najbolj osredotoča na avtorja samega, na njegove ideje, poglede, opis, manj pa na uporabnost njegovega dela za politične potrebe. Morda tudi zaradi tega, ker je Jovkov, ki ga je Hesapčiev sicer ocenil kot enega najboljših bolgarskih pripovednikov, opisoval bolj romantične junake, ne pa neizprosnih borcev z jasnimi revolucionarnimi pogledi. To je razvidno tudi iz sklepne ocene Hesapčieva o Jovkovu, ki sicer še nosi naboj političnega ocenjevanja književnosti, je pa ta neprimerljivo manjši od tistih iz prejšnjih člankov: »Kot ideolog (in književnik mora biti ideolog) pa korenini v dobi patriarhalne družbe in je zato značilen za nekdanjo Bolgarijo, ki je domala že izginila v procesu današnjega družbenega in ekonomskega presnavljanja.«⁶⁶⁸

Za avtorja dodatnega gradiva Simeona Hesapčieva ni bilo v knjigi nikjer zabeleženo, da gre za (nekdanjega) lektorja za bolgarski jezik na ljubljanski univerzi. S prevajalcem Bolharjem sta vsekakor morala sodelovati, saj je takšno sodelovanje sodilo med obveznosti, ki jih je Hesapčiev imel kot lektor bolgarščine in so bile v seznamu predavanj zapisane takole: »Kako prevajamo iz bolgarščine v slovenščino (analiza najnovejših prevodov, ki jih sedaj pripravljajo ali tiskajo MK, SKZ in DZS).«⁶⁶⁹

SLOVO PRVEGA BOLGARSKEGA LEKTORJA V LJUBLJANI

Kdaj je Hesapčiev nehal poučevati na ljubljanski univerzi, kdaj je zapustil Slovenijo oz. koliko od najavljenega programa je izpeljal, iz ohranjenih virov ni povsem jasno. Dejstvo, da ni zabeležen na ohranjenih seznamih honorarnih predavateljev na Filozofski fakulteti v letih, za katera vemo, da je bil v Ljubljani, ni nikakršna posebnost. Seznami so nepopolni in na njih pogrešamo še nekatere predavatelje, za katere je znano, da so kot zunanji sodelavci redno opravljali svoje zadolžitve na Filozofski fakulteti.⁶⁷⁰ Iz sorodnega vzroka Hesapčieva ne najdemo niti na seznamu odpuščenih uslužbencev univerze v letih po izbruhu spora med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo. Na seznamu najdemo več takšnih, ki jim je služba

⁶⁶⁷ Hesapčiev, Jordan Jovkov, str. 225–233.

⁶⁶⁸ Hesapčiev, Jordan Jovkov, str. 233.

⁶⁶⁹ *Seznam predavanj za zimski semester 1949/50*, str. 43. MK, SKZ in DZS so kratice treh tedanjih slovenskih založb, Mladinske knjige, Slovenskega knjižnega zavoda in Državne založbe Slovenije.

⁶⁷⁰ ZAMU, IV (fond Rektorat Univerze), šk. 84, 84/22 – Honorarne zaposlitve na FF; Honorarni predavatelji na Filozofski fakulteti za l. 1949 in Honorarni predavatelji na Filozofski fakulteti za l. 1948.

avtomatsko prenehala po določbah zakonodaje;⁶⁷¹ takšen način je bil tedaj v uporabi za zaposlene domače državljane, ki jim je bila odvzeta prostost oz. so se znašli v vlogi političnih zapornikov.

Poslabšanje političnih odnosov med Jugoslavijo in vzhodnoevropskimi komunističnimi državami ni bilo edini vzrok za slab položaj lektoratov slovanskih jezikov na Filozofski fakulteti, saj bi morali biti v tem primeru ukinjeni lektorati jezikov vseh teh narodov. Skladno s spremembo jugoslovanske zunanje politične usmeritve so v ospredje dejansko prišli jeziki drugih narodov in jeseni 1950 je imelo vodstvo Filozofske fakultete na dnevnem redu ustanavljanje ali krepitev lektoratov za angleški, francoski, italijanski, nemški in ruski jezik.⁶⁷² Predvsem skrb za ruski jezik nakazuje, da politični odnosi le niso bili edini vzrok za odločanje, katere jezike je treba poučevati na ljubljanski univerzi. Če je bilo možno, so za lektorje namestili domače predavatelje, toda takšnega za bolgarski jezik sploh niso iskali, medtem ko so se lektorati nekaterih drugih slovanskih jezikov na ta način obdržali v učnem programu slavistike na ljubljanski univerzi.

Pomemben razlog za omejevanje števila lektoratov je bila tudi prostorska stiska in splošno pomanjkanje kadrov in sredstev za izvajanje načrtovane dejavnosti. Iz zahtev sodelavcev Instituta za slovansko filologijo je razvidno, da so imeli težave že z izvajanjem študijskega programa slovenskega jezika. Njihove težave je decembra 1950 na seji fakultetnega sveta predstavila Marja Borštnik: »Opisuje že znane nevzdržne razmere, v katerih opravljajo člani instituta svoje odgovorno pedagoško in znanstveno delo. Prosi dekanat, da na odločujočem mestu na te razmere opozori in ukrene vse, kar je potrebno, da se to stanje popravi.« Tedanji dekan, klasični filolog Milan Grošelj, je odgovoril, da je storil vse, kar je bilo v njegovi moči, in da je s posredovanji uspel priboriti nekaj dodatnih prostorov na različnih lokacijah.⁶⁷³ Med temi sta bili omenjena tudi gimnazija na Vegovi ulici, kjer je leto pred tem potekalo delo lektorata bolgarščine, in pa fizikalna predavalnica, iz česar bi lahko sklepali, da vsi oddelki niso bili enako na tesnem s prostori.

Z zaostritvijo jugoslovansko-bolgarskih odnosov po informbirojevskem sporu med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo ter njenimi sateliti so za nekaj časa v vodo padli tudi načrti kulturnega sodelovanja Slovencev z drugimi slovanskimi narodi. V pozabo je med ostalimi padel načrt za izdajo del Hrista Boteva v slovenskem jeziku. Pomemben vzrok je bila smrt Iga Grudna novembra 1948.

671 ZAMU, IV, šk. 103, 69, Razrešeni uslužbenci univerze (odločbe), 1948–1954; Indeks razrešenih uslužbencev.

672 ZAMU, I, šk. 165, Zapisnik 1. redne seje fakultetnega sveta filozofske fakultete z dne 17. oktobra 1950 in Zapisnik 1. izredne seje fakultetnega sveta filozofske fakultete z dne 15. novembra 1950.

673 ZAMU, I, šk. 165, Zapisnik 3. redne seje Fakultetnega sveta filozofske fakultete z dne 21. decembra 1950.

Med pregledovanjem njegove zapuščine se je izkazalo, da še ni prevedel vseh pesmi Boteva in da naj bi bile tudi že prevedene potrebne dodatnih izboljšav. Nič manj odločilni za zaton načrta niso bili poslabšani meddržavni odnosi med Jugoslavijo in Bolgarijo, saj ni nihče pokazal pretiranega interesa, da bi dokončal začeto Grudnovo delo.⁶⁷⁴ Ločnico med kulturnopolitičnimi načeli, ki so ostala v veljavi v Bolgariji, in spremembami, ki so jih uveljavljali v Jugoslaviji, je simbolično pokazalo tudi dejstvo, da je bilo iz članstva Slovenske akademije znanosti in umetnosti črtano ime Todorja Pavlova.⁶⁷⁵ Začasno so bile prekinjene tudi nekatere osebne vezi. Dimiter Panteleev se je spominjal, da je moral »zaradi nesporazumov, ki so nastali med Bolgarijo in Jugoslavijo«, najavljeni obisk Bolgarije za slabo desetletje prestaviti njegov prijatelj France Bevk.⁶⁷⁶ Kar naenkrat je vse potihnilo tudi glede načrtov za izdajo Prešernovih pesmi v bolgarščini v prevodu Dimitra Panteleeva.⁶⁷⁷

V pozabo pa je romal tudi prvi lektor bolgarskega jezika na slovenski univerzi Simeon Hesapčiev, tako da o njegovem delu v Ljubljani – kot je bilo že omenjeno – ni ostalo zapisano skoraj nič. Gre za precej neznano epizodo življenja jezikoslovca, ki ga lahko na svetovnem spletu najdemo le kot bolgarskega esperantista, saj je ravno v letu, ko je prišel v Ljubljano, v Sofiji izšel učbenik za esperanto, ki ga je sestavil s še dvema bolgarskima jezikoslovcema.⁶⁷⁸ Kljub kratkotrajnosti svojega bivanja v Ljubljani in poučevanja na Univerzi v Ljubljani je Simeon Hesapčiev dodal svoj kamenček v mozaik slovensko-bolgarskih kulturnih stikov.

674 Rode, Hristo Botev pri Slovencih, str. 324.

675 Oset, *Zgodovina Slovenske akademije znanosti in umetnosti*, str. 25.

676 Panteleev, Bolgarski spomini na Franceta Bevka, str. 518.

677 Rode, Dimiter Panteleev, str. 14.

678 Хесапчиев, Сарафов, Камбуров, *Курс по есперанто*.